

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

De Sapiente Fructuoso Epistolares Libri quinque

Bonifacio, Juan

Ingolstadii, 1606

III. Ad gymnasia Societatis de literata virtute.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-51159](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-51159)

sanctorum patrum sensu, Ecclesiasticisq; sanctionibus congruere, quam vt libri purgentur, qui purgari possunt, penitus abiiciantur, qui esse videntur insanabiles. Optat Societas vt religio, sanctitas, pudor, pudicitia in ciuitatibus permaneant, quod consiliū æquè placere principibus debet, ac nostris hominibus. Nam si alij ædificant, alij labefactāt, respublica laborabit, & graue vulnus accipiet, fitq; perturbatio illius non dissimilis, quæ orta ex confusione linguarū hominū mentes animosq; distraxit. Vale, & eloquia Domini eloquia esse casta, considera.

*Genes. c. 11.**Psal. 11.*

DE LITERATA VIRTUTE
Epistola.

Ad gymnasia Societatis.

DVO sunt, quæ beatas, & florentes ciuitates efficiunt, virtus & sapientia, cuius vtriusque ad piscendæ occasio si vnquam adolescentibus fuit, hoc profectò tempore eam vos occasionem habetis, vt & pectus eruditione complere, & animum

mū virtutis p̄ceptis possitis imbuere. Nil enim aliud ista sibi gymnasia gratuita volunt, in quæ quotidie ventitatis, vbi religiosorum magistrorum vocibus, oratione, monitis, p̄ceptis, de que re & literaria, & Christiana mirabilibus documentis vestraures singulis penè horis solent personare. Nam institutio adolescentiæ, quæ literas cum honestate coniungit, longè omnium præstantissima censetur atq; optima. Mentem enim illuminat, & voluntatē inflammat, inq; cælum dux est, quam qui sequentur, nunquam aberrabunt. Stylphonem Megaricum & ebriosum, & mulierosum fuisse natura grauisissimi scriptores memoriæ tradiderunt: se tamē ita edomuit, compressitq; doctrina, vt nemo vnquam vino captum illum aspexerit, nemo libidinis in eo vestigium animaduernerit. Ex quo intelligitur quantum ad honestā, predicabilemque viuendi rationem afferat egregia disciplina momenti: quæ virum, Christianæ tū veritatis, tum puritatis

Cice. lib. de Fato.

tatis ignarum, & ad vicia illa propensum, quæ sua tam multos dulcedine alliciunt, & scabie titillant, sobrium & continentem perpetuò conseruauit. Non est dissimile, quod de Socrate legimus, quem cum Zopyrus Physiognomon, qui se profitebatur mores, naturasque hominum ex oculorum frontis, corporisque; totius animaduersione, notationeque; perdiscere, stupidum sibi videri, bardumque; dixisset, mulierosumque etiam addidisset, in hoc ultimo Alcibiades cachinnum sustulit, & hominis iudicium, artemque derisit, qui illa in Socratem vicia colligeret, quæ nemo agnosceret: sed Zopyrum Socrates ipse subleuauit, cum illa sibi inesse, sed ratione à se deiecta ac depulsa fateretur. Etenim proxime & secundum caelestem illum medicum verè salutis effectorem in voluntate, studio, industria, ac disciplina positum est, vt vicia tollantur funditus quæ nostri constitutio corporis ferat, profeminetque natura, tamque ablit adolescens à turpitudine, vt quemadmodum

Ibidem.

2. Tuscul.

modum in Socrate illo, quem suspexit antiquitas, vel ipsa rideatur, exhibeturque suspicio. Nam cum duae sint peccandi causae, & quasi radices error, & voluptas, quorum alter in mente est, altera involuntate, utranque extirpat, euellitque doctrina. Ignorantia, & animi stupore ne in flagitia prolambamur, literae prouident, quae mentis nebulas scelerum faatrices veritatis luce dispellunt. Mens enim studiis alitur, & ut bene quidam:

Ingenio mores conuenienter eunt.

Quò autem minus corporis blandimentis atque lenociniis deliniri se, & corrumpi animus sinat, illa impedit voluptas, quam literae synceram ac liquidam parere solent. Itaque cum libris pernoctamus, & scientiae suauitate ac dulcitudine allecti, atque inuitati nec dapes, nec ludos, nec oblectamenta illa requirimus, quibus ut frui possimus, aut literarum studia relinquenda sunt, aut virtus deserenda. Tanta enim ex rerum cognitione voluptas existit, ut ab illis, qui ea perfruuntur,

tur, neq; tædiū, neq; vigiliæ, neq; labor., neq; acerbitas vlla ſentiat, Quid autem delectatio delectationi præſtet, illud argumento eſt, quòd cæterarum voluptatum, etiam qui eis plurimum tribuunt, ſatiætatem quandam eſſe conſententur.: huius tamen, quam literę gignunt, vt quiſq; p̄cepit, hauſitq; plurimū, ita eā auidiſſimè cōcupiſcit. Exemplo eſſe Chryſippus poteſt, q̄ literas ita amabat vehemēter, vt legentem illum cibi, potioniſq; obliuio caperet. Quoties C. Gallum lux noctu aliquid deſcribere ingreſſum, quoties nox oppreſſit cum coepiſſet manē! Quam delectabatur cum defectiones ſolis & lunæ multo ante prædiceret! Et hic quidem, vt ait Tullius, mori videbatur in ſtudio dimittendi cæli atque terræ: ſed Archimedes in eodem mortuus ſtudio eſt: ita enim deſcriptiones, lineas, diſtentioneſq; dilexit, vt à puluere & radio nec eum felicitas abſtraxerit, nec calamitas, cuiuſeſſe vis maior ſolet, auocarit, nec extrema perniciæ auerterit.

Cic. lib. de ſenectute.

Plutar. in Vita Mar- cel li.

Omon-

O monstrū, prodigiūq; naturæ! Arde-
bant oīa, vrbs florētissima, opulētissi-
maq; totius Græciæ diripiebatur, vi-
ctoris gladius sequebatur, audacia impu-
nè volitabat, ciues vulgo necabantur,
omnia clamoribus, & lamentis perso-
nabant: & tamen in studia intētus, atq;
infixus Archimedes, quid ageretur, &
quod ei periculū immineret, nesciebat:
& cū oculi augeant dolorem, nec
auertere à miseris cogitationem si-
nāt: tamen ita Archimedes hærebat in
lineis, vt prius gladiū corpore recepif-
se dicatur, quàm vrbs ruinam, vasti-
tatemq; sensisse. Vt minime mirandū
sit poëtas, qui ceteros deos Veneris
imperio subdidissent, in Mineruā ta-
men, & studiorum præsides Musas nil
Veneri nil eius filio Cupidini iuris ef-
se finxisse. Quis enim fœminas vnquā
tam perditè amauit, quam literas ar-
denter Archimedes? in tam occupata,
arreptaque mente quis esse libidinis
sensus posset? Quare illud eorun-
dem poëtarum commentum rideri
non

non debet, qui Iasonem, & cæteros Argonautas in eam insulam delatos, quam Sirenes incolerent, Orphei lyra perniciosum earundem Sirenum cantum, tanquam clauum clauo pepulisse fictis fabulis prodiderunt. Nam qui toto, vt aiunt, pectore literas amant, præ illa dulcedine, quæ ex ipsarum quasi concentu existit, Sirenum, id est viciosarum voluptatum suauitatem, & cantum paruipendunt. Quæ sunt enim (vt sapienter apud Ciceronem Cato disputat) epularum, aut ludorum, aut scortorum voluptates cum studiorum voluptatibus comparandæ? Est enim solertiæ oblectatio suauissimus pastus animorum. Veniat vobis in mentem Augustinus, veniat Ambrosius, veniat vterque Gregorius, veniat Hieronymus, & reliqui sancti doctores: quæ regna, quas opes eorum studiis, & delectationibus antepontis? neque solum illa grauissima, & maxima mentem insatiabili gaudio complent, sed ista etiam vestra leuiora & minora delectant. Vt enim disse-

rendi

tendi artem præteream, quæ iis eſſe
iucundiſſima ſolet, quos natura diſpu-
tatores finxit acerrimos, vt nil de phi-
loſophia dicã, quæ ſuis illecebris tam
multos, tamque præclaros amatores
excitauit, vt de medicina taceam, cu-
ius non modò curatio ſalutifera eſt,
ſed etiam dulcis, & iucunda cognitio,
vt iuris ſcientiam prætermittam, qua
nil aut fructu lætius, aut aſpectu pul-
chrius videri multis ſolet, vt diuinam
Theologiam ſileri patiar, cui qui ſtu-
det, ſi & eximio ingenio eſt, & diligen-
tiam adhibet (tardis enim mentibus
hæc ſcientiarũ regina non facilè com-
mittitur) incredibili gaudio afficiatur,
oportet: ſed vt hæc ampla miſſa facia-
mus, quàm veſter dulcis Virgilius eſt!
quàm Tullij oratio ſuauiſ, quàm nu-
merofa, quàm plena! diſputant libri
iſti multa de moribus, loquuntur mira
de cœlo, de rerum naturis inaudita
pertractant. Quid ego Senecæ tra-
gædias, quid Cæſaris, Liuij, Saluſtij,
Curtijque hiftorias, quid Horatij can-
tilenas proferam? quibus ipſa fit pueri-

lis doctrina iucundior. Quo igitur gaudio exultare vos neceſſe eſt iſtis quotidie audiendis, commemorandis, repetendis? Neque hic ſolus ex literarum ſtudiis voluptatis eſt fructus, & occupationis egregiæ, qui Theophraſto tanti erat, ut octogenarius unus horæ ceſſationem, & iacturam, quam in literis non poſuiſſet, lacrymis expiaret. Sed Theophraſtum flere ſinamus, & ſuas nimium amare literulas, nos verò libros non modò, quia dulces, ſed etiam quia ſunt valde ſalutares, amemus. Nam docti, & literati in virtutis decus & dignitatem clarioribus oculis intuentur: ſiquidem doctrina oculos circundat melius quàm Iuno, quæ ut eſt in fabulis Argum centum oculis prædicitum boni cuiuſdam cuſtodix præfecit, quem tamen Argum Mercurius, ut eadem fabulæ dicunt, interemit. Vigilat draco ille peſtifer, tempuſque obſeruat, ut ſimulatque deſpexerimus, impetum faciat: ſed tamen quæ in libris legimus, caliginem ab animo tanquam

quam

quam ab oculis dispellunt, ut infidiantis mali dæmonis versutiam, atque artes videamus. Accedit veterator ille, & sapientem in specula ac vigilia, perstantem, ut Mercurius alter, cantus suauitate demulcet, & ea voluptatum genera proponit, pollicetur, spondet, quibus virtus consopita conuiueat, sapiens calcitrat, respuit, negat esse tanti, cauetque ne mentis quasi luminibus gloriæ & fortunæ officiat altitudo. Neque solum oculos libri, literæque contribuunt, arma enim præbent ad hostes occidendos, corpusque ab iniuria tuendum. Nil est enim virtute literata valentius, quæ inimicorum gladios retundit, vrbes expugnat, muros quatit, bella conficit, prouincias & regna deuincit: Diaboli telis scripturæ clypeum opponit, atque obiicit: hanc enim resistendi & reluctandi rationem veritatis magister docuit, qui illis verbis inimicum elusit, scriptum est: Non in solo pane viuit homo: vos igitur quotiescunque dæmō petet, his ei armis obsistite,

Matt. c. 4.

X x 2 & gla-

*Ad Ephes.
6. cap.*

& gladium spiritus assumite, quod est
 verbum Dei. nil tam esse arduum po-
 test, quò non docta virtus ascendat, ni-
 hil tam remotum, quò non sapientia
 ex probitate, & bonis artibus apta per-
 uadat, nihil tam munitum, & septum,
 quod sanctis sit, eruditisque homini-
 bus interclusum. Esse autè hoc verum,
 Iaponiorum, vt quæ sunt nimis anti-
 qua præteream, insula docet: nec
 enim remotissimæ illius regionis in-
 colæ antè religioni, & veritati Chri-
 stianæ credūt, & nostra sacra comple-
 ctuntur, quam eorum rationes atque
 argumenta nostræ Societatis patres
 infirmarunt, omnesque illorum dubi-
 tationes sustulerunt. Ita fit, vt literatos
 esse illos oporteat, qui gentem illam
 ad Christi fidem conentur adducere:
 Valent enim ingenio Iaponij, rogant,
 vrgent, inquirunt, plurima, eaque ab-
 ditissima percontātur, quæ causa san-
 ctos illos Ecclesiæ doctores impulit, vt
 sapientiam cum religione coniunge-
 rent, scientia enim, vt bene Lactanti-
 us, non modo religioni non nocet, sed
 etiam

etiam plurimum prodest. *Si is qui eam didicerit, sit (nam hæc eius sunt verba) virtutibus instructior, & veritate sapientior.* Ergo hoc eodem Lactantio teste, multi sacræ fidei præcones ab Ethnicis hominibus reiiciebantur, quod aut omnino rudes essent, aut certè parum docti: nil enim nisi expolitū ac disertū probare poterant: nec quicquam in eorum animis inhærebat, nisi quod aures blandiori sono permulceret: nil verum putabant, nisi idem auditu suaue esset, nil credibile, nisi quod animos voluptate perfunderet. Et quia nemo ex illis sapientibus, quibus ignota fides erat, rem veritate, sed ornatu ponderabat, diuinæ legis doctor, qui indifertus, infansque esset, humanioribusque literis minimè tinctus, frustra laborabat. Et alio loco idem hic autor sic ait. *Non defugi hunc laborem, ut implem materiam, quam Cyprianus non exequutus est in ea oratione, qua Demetrianum (sicut ipse ait) oblatrantem, atque obstrepentem veritati redarguere conatur: qua materia non est usus, ut debuit. Non*

*Lib. 5. de
iustitia. c. 1.*

Ibidem. 4.

Xx 3 enim

enim Scripturæ testimoniis, quam ille utique vanam, fictam, commenticiam putabat, sed argumentis, & ratione fuerat refellendus. Nam cum ageret contra hominem veri-

Sanctus martyr & doctor Cyprianus ab hoc eodem Lactantio verbis laudatur amplissimis. lib. 1. de instituta c. 1.
 tatis ignarum, dilatis paulisper diuinis lectionibus formare hunc à principio tanquam rudem debuit, eiq; paulatim lucis principia monstrare, ne toto lumine obiecto caligaret: nam sicut infans solidi ac fortis cibi capere vim non potest ob stomachi teneritudinem, sed liquore lactis, ac mollitudine alitur, donec firmatis viribus vesci fortioribus possit: ita & huic oportebat, quia nondum poterat

Hoc tamen desideravit, in libro contra Demetrianum, nec à sententia Lactantij D. Hieronymus distinet in epistola ad Magnum oratorem Romanum, quam lege, quia perbelli est.
 capere diuina, prius humana testimonia offerri, id est philosophorum, & historicorum, ut suis potissimum refutaretur autoribus. Ex his Lactantij verbis intelligi potest, operam non male consumi in istis studiis: in quibus vos occupari nunc video: multimoda enim eruditione opus est, ut & Christianos in officio continere possimus, & infideles ad Christi legem adducamus. Itaque rex ille Babylonius cum à Daniele non modo somnij interpretationem didicisset, verumetiam somnium ipsum, quod

quod è mente exciderat, penitus recognouisset, Deum illum, quem Daniel coleret, verum Deum esse, & regum Dominum clarissima est voce confessus. Quid enim non sanctitas erudita perficiat, vincat, conuertat, & mutet? sine literis autem vsque adeo virtus debilis, & manca est, vt quidquid increpauerit, latebras, & solitudinem quærat, celebritatem fugiat, hominum cõgressus, & colloquia non religionis, aut silëtij, sed timoris causa sepe declinet: qui verò in Nauarro, Soto, Syluestro, & aliis scriptorib⁹ nõ volutati confessiones audiūt, qui diuinæ Theologiæ aut inscij aut à libris imparati concionantur, non modò errant, sed alios etiam in errorem inducunt. Veterum quorundam deliramenta, vobis nota esse existimo, qui Deum corporatum esse credebant, quorum stulta pertinacia non leues procellas excitauit. Quoties viri optimi illi quidem, sed non satis eruditi sententiam rogati, atq; de maximis rebus consulti vel ineptissimè pnciosissimèq; respõ-

Xx 4 dent,

dent, vel hærent, titubant, neque habent quo se vertat! Quamobrem cum doctrina virtutem sociemus, hæc enim vt optima velimus, efficit, illa volentes adiuuat, consiliis sapientissimis instruit, arma denique porrigit, quibus aut bellum inferamus, aut illatum defendamus.

Sed hæc enucleare delectat, nec est satis dicere generatim: exposuimus quæ tandem illa sint commoda, quæ præsidia literarum, quid præstaret, tribueretque scientia virtuti: sequitur: vt de illis rebus disputemus, quas vicissim scientiæ virtus largiatur: quarum cognitio non modo iucunda vobis erit, sed etiam salutaris: tria autem potissimum esse reperio munera & dona virtutis, otium, acumen, sanctitatem: tempus enim, quod ponamus in literis, vna dat virtus, ingenium ad res cognoscendas eodem manat ex fonte, sanctitas, quæ Christianam sapietiam à philosophica illa distinguit, ab hac ipsa Christiana virtute petenda est, quæ tria dum persequor, diligenter

atten-

attendite. De otio nemini vnquam
in mentem venit dubitare, sola enim
virtus quotidianis occupationibus, in-
numeris vel curarum, negociorūque
impedimentis, vel delectationum, ac
voluptatum blandimentis eripere,
tempus solet ad literas cognoscendas:
cumq; breuissima nostra sit vita, tamē
viuendi spaciū virtus profert, ac pro-
rogat, diurnitatemque quasi archi-
tectatur, atque efficit. Etenim virtus li-
bidinem comprimit, luxuriam rese-
cat, iracundiam tenet, vinolentiam
tollit, gulam coërcet, voluptatesque
exterminat, quæ sunt vitæ venena lon-
gioris, neminemque diu viuere pati-
untur. Somnum verò vitæ dimidium
à nobis exigentem, quem Aristo Chi-
us iure, ac merito publicanum appel-
labat, cui annorum tanquam agrorum
vectigal pensitamus, præclare sobrie-
tas circuncidit. Nam in cibo & potio-
ne continentes nos esse virtus cogit, ex
quo vigilantia nascitur, quæ multum
de somno detrahit, id est de mortis
imagine: nam ex sobrietate ficitas ex-

Xx 5 istit,

iſtit, quæ valetudinem tuetur, & producit vitam. Itaque Plato inter mortuum & dormientem, aut nil, aut parum intereſſe dicit, monetque, vt nocte homines ſurgant, propterea quod vigilantia non mediocri telum ſit ad res gerendas, & conſilium maximis de rebus capiendum. Cui illud eſt affine Virgilij Latinorum poetarum maximi.

Aenci. 9.

*Cætera per terras omnes animalia ſomno
Laxabant curas, & corda oblita laborum,
Ductores Teucrũ primi, & delecta iuuentus,
Conſilium ſummis regni de rebus habebant.*

Idemque Plato ſuæ Academiae oleis, & vili pane contentus fuiſſe dicitur, & à conquiſitis epulis opipariſque conuiujs refuſiſſe. Nam tenuem victum ſomnus ille conſequitur, quo & valetudinis detrimenta, incommodaque vitentur, & ſomniculoſæ oſcitantisque vitæ damna repellantur. Quid enim aliud cauſæ fuiſſe putatis, vt viri illi ſanctiſſimi, atque etiam doctiſſimi & eccleſias, quibus præeſſent ſanctiſſimè gubernarent, & nobis ſuis poſteris

steris tam multa, tamque aurea scri-
pta relinquerent? Nimirum vitæ pro-
pagationem à temperantia petendam
arbitrabantur., neque eos aut spes,
aut opinio fefellit. Cùm enim episco-
pi essent, & rerum maximarum pro-
curatione distinerentur, tamen quia
temperantissimi fuerunt, otio in tam
multis, tantisque negociis abundare
potuerunt: magna igitur continen-
tiæ vis est, quæ innumerabilibus curis
pontificum vitæ comitantibus satisfac-
cere solita est, & cùm officium plenè
præstiterit, otium nanciscitur litera-
rum. Nota est morientis Theophra-
stiquerela de vitæ breuitate, qua na-
turam accusauit, quòd vitam coruis
quàm longissimam daret, quorum nil
intererat, hominibus autem ratione
utentibus breuem lucis huius vsuram,
impertiret: fore enim existimabat,
vt si nostra esset vita diuturnior, omni-
bus artibus perfectè erudiremur., nil-
que esset in rerum cognitione tam
abditum, & secretum, quod non stu-
diosorù diligètia patefacere, atq; ape-
rire

*Cicero in
3. Tuscul.*

rire pōtuisset. Sed Christianis nostris
 hæc Theophrasti vel accusatio, vel
 querela tanti non est, falso enim natu-
 ram arguerit, qui ei vitæ breuioris cul-
 pam assignarit: siquidem hominum
 scelera atque flagitia longissimam
 mortalium vitam angustarunt, hisque
 terminis, quibus nunc constringimur,
 definierunt, neque vitæ longitudinem
 annorum spacio, sed virtute & rectè
 factis metiendam putamus: satis enim
 diu vixit, qui piè sancteque vixit, est
 moriatur adolescens. Ac ne illud qui-
 dem probamus, quod sibi idem Theo-
 phrastus persuasit, qui non dubitabat,
 quin si hominum vita longinquior es-
 set, in rerum omnium cognitione vi-
 geremus, atque omnia mente lustra-
 remus. Habet enim quæque ars com-
 plexum infinitum, estque fundi tanta
 capacitas, vt ne immenso quidem tem-
 pore ab hominibus exhauriri possit:
 sed parcamus Theophrasto vitæ coele-
 stis æternitatem nescienti, & hanc vir-
 tuti gratiam habeamus, cuius ope, &
 vita præsens mirabiliter ampliatur, &
 ad coele-

ad cœlestem immortalitatem peruenitur. Sunt enim permulta propagandæ, dilatandæque vitæ sanctis hominibus medicamenta. Non enim amor indulgēt vitioso & turpi, q̄ & studiorum, & vitæ pestis est capitalis, mentis aciem præstinguens, tenebrasque hominibus offundens, & caliginem sempiternam. Quod enim ille tempus ponat in literis, qui potet, ludat, amet, omnia querelis, suspiriis, cōpleat, cordis stupore, & pectoris vulnus ostendat, suarum cupiditatum seruum se esse profiteatur, leuitatem cantu, & lyra demonstrat? quid tam esse cū vitæ, tum sapientiæ inimicum, aduersumque potest? mentem enim, quam totam literæ efflagitant, libido eripit, efficitque, vt qui eandem studiorum, incudem dies, noctesque tundere, & quater debeat, à literis, librisque abhorreat, langueat quotidie magis in studio scientiarum, curis cōficiatur, valetudinem affligat, vitam in sumum discrimen adducat, improbissimis desideriiis contabescat: tandiu enim dum
volu-

voluptas dominatur, cuius superbum atque agreste imperium est, nil se, suaque progenie dignum humanus animus agit, nil sapit, qui ita affectus est: nil ratione consequitur, meminisse, intelligere, monentibus auscultare, videre planè qualis, aut ubi sit, & sentire non potest. Sanctitas verò qua virtute est, impudicitiam, libidinem, atque venereas voluptates à gymnasiis exterminat, ab adolescentum cubiculis eiicit, procul amandat à sensibus, & continentiam scientiarum alumnam intromittit. Nam à venere, & vino, vel Horatio teste, fugiendum illi est, qui absolvere studia velit, & ad metam peruenire contendat: fieri enim non potest, ut libidinosus, ebriosus, aotus, petulans, & vitiis inquinatus adolescens processus faciat in literis, & dicendi, intelligendiue, vel mediocritate laudetur. Nec enim perfectio solum, sed etiam ipsa mediocritas perennes vigilias requirit, sedulita-

In arte poetica.

litatemque desiderat non vulgarem. An vos aliam causam esse arbitramini, cur in tantis doctrinae praemiis, tanta multorum cum suauitate, tum auiditate discendi, tanta literatorum gloria, tantoque honore tam pauci sint, semperque fuerint, qui verè sapientes haberi possent? Omittendae videlicet sunt (vt Cicero dicit) omnes voluptates, relinquenda studia delectationis, ludus, iocus, conuiuium, sermo etiam pene omnium familiarium deserendus: quae res homines à labore, studioque deterret, non quò aut ingenia deficiant, aut doctrina puerilis. Ergo cum literis, disciplinisque tam multa aduersentur, virtute opus est, quae sapientiae hostes vertat in fugam: voluptate delinimur? praesto est sobrietas, quae conuiuia comessationesque prohibet, accedit castitas libidinum, & amorum expultrix, instat seueritas cantus, symphoniasque repellens, atque reiiciens, nugis locum nullum relinquens:
cessa-

Pro M. Caelio.

cessare pigritia iubet? adest sedulitas,
quæ nos dormire non sinit, nec ab
studiis patitur auocari: difficultas à la-
bore deterret? erigit & exsuscitat ani-
mum confidentia, perficitq; vt quid-
quid acciderit, simus armati: interpel-
lant amici, & intempestiuè accedunt?
at illos à se excutit prudens & fortis in-
dustria, cui téporis iactura dolori est,
qua instimulante nullum otiosum spi-
ritum, tranquillumq; ducimus: an-
gore conficimur, librosq; præ tristi-
tia deponimus? fortitudo succurrit,
ægritudinisq; leuationem ab hone-
stis studiis, & literis docet esse sumen-
dam, librisq; tanquam baculis fulciri
illos posse confirmat, qui ruūt, & pro-
pter doloris magnitudinem non pos-
sunt coherere. De otio hæc sint satis,
de acumine pauca dicamus, deq; ue-
ingenij acie, quam virtus exacuit, eos
enim ingenij probitas est: itaque verè
mihi videor esse dicturus non modo
rectè agendi, sed acutè etiam intelli-
gendi multumq; in literis videndi
ducem & magistram esse virtutem.

Nam

Nam cum vitæ sanctitas Deum nobis placatum propitiumq; reddat, sintque cum omnia, tū illa maximè, quæ rationis, intelligentiæq; lumen desiderant, ab immortali Deo petenda, atque optanda suppliciter: cui esse dubium potest, quin quò propiores Deo simus, eò clarius oīa videamus? Seruus tuus sum ego, inquit vates ille regalis, da mihi intellectum, vt sciam testimonia tua. Nam vt D. Ambrosi. *in expositio Psal. 118.* interpretatur., intelligenta spiritale donum est, idcirco quod Dei est, à Domino postulatur: vis enim est hæc diuina, qua res tantas efficimus, tam multa meminimus, intelligimus, agimus, cōmentamur: quanto autē longius animum à corpore abducimus, tanto propinquiores Deo sumus. Itaq; sanctis hominibus non modo quæ infra lunam, quæq; supra sunt posita cognoscere, & plane videre, verum etiā in diuinæ nature recōditā, abstrusam admirabilēq; intelligentiā penetrare licuit: scio equidem, & cum Prophetis Euangelistisq; plenissimo ore confiteor

Y y

fiteor diuina mysteria à nobis ne
 tēui quidē ex parte posse cōtingi, nisi
 diuinitus ostendantur: illis tamen pa-
 tet facta esse non ambigo, qui se pu-
 ros ab omni labe conseruarunt, ve-
 ram religionem & pietatem sanctissi-
 mē coluerunt, hancq; sibi directam
 viam ad plenam perfectamq; sapien-
 tiam munierunt. Neque solum ad res
 diuinas, & cælestes cognoscendas vir-
 tute opus est (quippe in maleuolam
 animam non introibit sapientia, nec
 habitabit in corpore subdito peccatis)
 sed etiam ad illa intelligenda, quo-
 rum magistra sit, præceptrixq; natura.
 Nullum enim tam esse perspicax in-
 genium potest, quod viciis dominan-
 tibus non hallucinetur, & in varios
 errores prolabatur. Nā de rebus perin-
 de vtaffecti sumus, iudicamus. Hinc
 opinionū portenta, hinc sectarum di-
 uortia, hinc hæreticorum turbulenta
 dissidia fluxerunt, quæ enim quisque
 appetebat, sic ad ea præcepta mentia
 ferebatur, vt cum flagitiosissima tur-
 pissimaq; essent, tamē sancta esse opi-
 naretur,

Sapient. 1.

Sapiens
 Sapiens
 Sapiens
 N.V
 12

naretur, & crederet. nã facile que volumus, credimus, nec cupiditatẽ rationi, sed rationem cupiditati, & libidini parere cogimus. Ergo morum corruptelam tanta mentis est cœcitas consequuta, vt nefariis sceleribus non impunitas modo, sed etiam diuinitas tributa sæpe sit, si quidem amorem illum, quo homines turpissimas voluptates inflammato animo concupiscunt, Deum summum poëta Cæcilius appellauit, de hoc ipso librum scripsit Alcæus, quorundam tota poësis amatoria est, poëtas commemoro, quos nugari sæpe delectat, nihilo sanior, mihi credite prisca illa philosophia fuit, quæ se vitæ emendatricem esse profitebatur, cui magis loqui, & scribere honeste, ac magni ficẽ, quam facere libuit. Cordis tamen ac linguæ dissidium sempiternum non fuit. Sæpe enim hæc duo consenserunt, vt & turpiter philosophi viuerent, & impudenter loquerentur. Vt enim Epicureos omittam, qui sapiẽtes omnia voluptatis causa fa-

cere dicebant, ipsiq; in amore, & voluptatibus vitam omnē collocabant, neque ab hac orationis & vitæ turpitudine refugiebant, Stoici, qui omnia ad virtutem referebant, nihilque humanis affectibus, ac sensibus concedebant, tamen amandi licentiam sapienti dederunt, multiq; alij philosophi extiterunt, qui autore Platone (quem non iniuria, neque invito Cicero, cui hæc turpiora displicent, Diccarchus reprehendit) huic amori autoritatem tribuerent. Hæretici & sæpe aliàs, & nostra hæc etate illam religionem sequuntur, & laudant, quæ nec opera à Christianis exigit, nec corporis castigationem imponit, nec vultum peccantibus negocium exhibet, quo nil fingi potest amentius, nil absurdius, nil Evangelio magis adversum. Quid enim tam non cum fide solùm, sed etiam cum natura ipsa, & ratione pugnat, quam quod Lutherus affirmat? Sed seclerum offusa caligo incredibilē hæc turpissimo homini, atque impurissimo cæcitatem attulit.

¶. *Tuscul.*

attulit. Nam qui sobrij, qui temperantes, qui verecundi, qui casti, qui denique Christiane legis cultores sunt, prudentissimè & loquuntur, & sentiunt, late temq; eruunt, atq; extrahunt veritatem. Hæc enim, quæ à corpore existunt, plurimū valere solent ad mentem vel acuendam, vel etiam obtundendam. Ex quo efficitur, ut temperatione corporis valde proficiamus in literis, compressis illis partibus, quæ nimio cibo, & potione immoderata exultare, immodiceq; iactari solent. Saluber enim, & moderatus cultus, & victus, ut Socrates in Platonis Politia disputat, animi partem illam, quæ mentis, & consilij est, agit, exsuscitat, erigit: corpore enim nec inopia enecto, nec satietate affluenti obstupefacto, quorum utrumque perstringere aciem mentis solet, siue deest nature, quicquam, siue redundat, atque effluit, ratio elucere solet, & se vegetam ad intelligendum acremq; præbere. Atque hoc etiam apparet in bestiis, ex quibus ut quæq; continentissima est, atq;

Lib. 9. c. 22.

parcissima, ita maximè reliquis antecellit. Athenæus nobilis scriptor in primis Porphyriorem auem quacunque in domo versetur, matrú familias pudicitiam custodire narrat, cuius etiam in adulteriis tam mira præsentio est, vt si tale quid agnouerit, statim hero significet, seque ipsa præ mœstitia, & dolore suspendat. Hanc auem idē scriptor affirmat, non prius cibum capere solitam, quàm locum repererit, vbi paulisper excurrat, quasi Socratis more obsonare velit deambulando famem: cuius etiam tanta mundities est, vt cibum non nisi lota desumat: erit igitur vobis Porphyrio castitatis, frugalitatis & munditiæ documentum. Democritus causam exponit, cur ante lucem, galli identidem cantant, nosq; ad quotidianas artes, atq; operas cantu exsuscitent, confecto enim, & in omne corpus distributo cibo, qui quàm sit modicus, temperatusq; & videmus, & scimus, cantat subinde gallus gallinaceus somno & quiete celeriter satiatus. Quod si tanta

vis

vis est ad habitum mentis in iis, quæ à corpore existunt, illudq; temperare virtus solet, nemo dubitare iam poterit, quin à virtute ingenium vel tribuatur, vel certè mirabiliter augeatur: sitque frugalitatis magna vis ad industriæ aculeos erigendos. Id quod Horatij versus illi demonstrant.

Lib. 2. ser.
Saty. 2.

*Quæ virtus, & quanta bonis sit vivere paruo
Discite non inter lances, mensasq; nitentes,
Cum stupet insanis acies fulgoribus, & cum
Acclinis falsis animus meliora recusat:*

*Verum hic impransi mecum disquirite, cur
hoc?*

(omnis

*Dicam si potero, malè verum examinat
Corruptus iudex.*

Ad sanctitatem veniamus, quæ tertia erat ex iis rebus, quas à virtute literæ mutuantur: nec erimus in hac explicanda parte longiores. Nemo enim non videt, quem ex virtutis commercio fructum literæ capiant. Quidquid enim in sapientia pulchritudinis, decoris, luminis, & vitæ est, id totum accipit à virtute. Nam ut color cerni sine luce non potest, ita li-

terate & eruditæ mētis omnis illa species viciis tanquam tenebris obscurata ex omnium oculis euanescit. Expers enim doctrina virtutis statua quædam marmorea est, in quam Davidis illa conueniunt: Aures habet, & non audit, oculos, & non videbit, & cætera, quæ grauissimè sanctissimeque persequitur, Quid enim scientia sine charitate possit, & Christiana iustitia, qua sancti efficimur, & ab illo rerum omnium laudandarum largitore & patre cooptamur? Quæ etiam causa est, ut neque Græcis ingenium, neque Romanis industriam, neque Chaldeis Astrologiam, neque Ægyptiis, Persis, atque Indis reconditum quoddam sapientiæ genus inuideamus, quorum literis veræ virtutis lumina defuerunt. Damus antiquis hominibus eloquentiam, tribuimus philosophiam, largimur industriam, literatam virtutem non damus, quæ erat veræ pietatis cultoribus reseruata: qui eò esse meliores solent, quo plura ex libris didicerunt. Ex hoc genere & numero sancti fuerunt

Eccle-

Ecclesiæ doctores, qui diuinæ sapien-
tiæ se totos dediderunt, humanæ quo-
ad licuit studuerunt, veterem philo-
sophiam correxerunt, & vbi-
cunque pedem ponerent, virtutum maxima-
rum impressa vestigia reliquerunt.
Horum vos imitatores, discipulosq;
præbentes ex veterum oratorum elo-
quentia illa reiicite, & refecate, quæ
puritati Christianæ videbuntur ad-
uersa. Nam mentiendi excidenda li-
centia est, quam diuinis legibus inter-
dictam Quintilianus, & antiqui Re-
thores oratori dederunt. Amputanda
procacitas, lingua coërcenda, nec qui
à nobis dissentiant, probris continuo
sunt, & maledictis lacerandi: pellen-
da etiam arrogantia est: has enim si ex
facultate dicendi maculas delemus,
non modò suum ius eloquentia reti-
nebit, sed suum etiam splendorem &
decus recuperabit: vestra sit sancta po-
ësis, & casta: intelligatur Dialecticam
non vociferandi, aut pertinaciter ab-
nuendi, sed veri inquirendi artem
esse & rectè disputandi; regnet philo-
sophia

Y y 5

sophia

fophia non modò errorum, in quos antiqui inciderunt, sed etiam morum emendatrix: neque sit satis niuem, vt est: sic etiam videri candidam (quæ tamen Anaxagoræ atra semper est visa.) sed detur opera, vt vita sit niue candidior. Medicinam qui discet, se etiam ipse curet, atque intus & in cute cognoscat: qui se ad iuris scientiam contulerunt, eo animo esse debent, vt controuersias dirimere, quam litium actiones constituere malint, aliisque potius consulere, quam inaurari cupiant, & bonis affluere. Diuinæ verò tractatio Theologiæ optimum & amplissimum quemque desiderat: neque enim idem apud omnes potest, tum valet multum, cum est & animum nacta purissimum, atque integerrimum, & idoneam complexa naturam. Trinitatem, Diuinitatē, Patrem immensum sua vi coherentem, generatum à Patre Filium ante omnia secula & ab omni æternitate, Spiritum sanctum, à Patre & Filio procedentem, Christi filij Dei vnigeniti & ortum, & obitum,

tum, & ad vitam reditum, Mariam matrem, & eandem Virginem, sacrosanctam Eucharistiam, & ea mysteria Theologia loquitur, quorum est inexplicabilis magnitudo. Carpo insigni Theologo magnus ille Dionysius Areopagita miræ sanctitatis testimonium dedit, eumque propter mentis puritatem ad diuinas res contuendas fuisse dicit aptissimum. Quem utinam Theologi imitarentur, neque illos tam sæpe cæcæret ambitio, dissensio turbaret, inuidia conficeret. ceteræ veniunt contradicentium non eruendæ veritatis studio, sed libidine reclamandi: ut non opinionum, & iudiciorum, sed voluntatum atque animorum discordia esse videatur. Euellite, euellite ex animis vestris tumorem, & arrogantiam, & ad diuinam hanc Philosophiam addiscendam, mentis candorem adhibete, purisque & sensibus, & moribus ad Theologiæ sacrarium accedite. Theologus enim in ratione vitæ peccans hoc turpior est, quòd in ea, re, cuius

*In episto. ad
Demophi.
monachum.*

re, cuius magiſter eſſe vult, offendit, & labitur: artemque vitæ profeſſus, vt quidam peracutè dixit, delinquit in

Cic. 2. Tu.

vita. Itaque ipſa ſe ſæpe læſa Theologia ſolet vlcisci: vt enim de illis taceam, qui vel quòd ſanctiſſimas religiones polluiſſent, vel à fide Catholica defeciſſent, debitas pœnas ſoluerunt, improbitas ipſa ſimulationis artificio cæſata quàm eſt grauis, quàm horribilis, quàm periculofa, quàm tetra! quæ licet homines fugiat, tamen præpotenti illi Deo, atque omnia ſpeculanti ignorata eſſe non poteſt. Ego libros, membranas, & chartas hominis eruditi illius quidem, vicioſi tamen & impuri flammæ atque incendiij commodiſſimam puto eſſe materiã. Caſſius Parmenſis, ſi Horatio credimus tam multa ſcripſit, vt ſuis ipſe libris capſis, & ſcriniis fuerit ambuſtus: corpora enim mortuorum antiqui cremabãt: multorumque ex Chriſtianis ſi non corpora, quæ manent in ſepulchro, at animum apud inferos ſcripta ipſa comburunt: neque non corpus ardebit

*Lib. 1. Ser.
mo. Saty. 10*

ardebit, postquam mundus fuerit iudicatus. Non hic Aristotelem, non Ciceronem, non Virgilium, non ex hæreticis aliquem ab inferis excitabo, id quod Rhetores in scholis facere solent: non illos, quorum infrugifera, & infructuosa sapientia fuit, & studendi labor inanis, mortuos querentes, & lamentantes inducam, non exclamantes faciam, horasq; quas in literis collocauerunt, execrantes: non est opus fictione personarum: historiã enim verã, probatam, grauẽ proferre possumus illius doctoris, quem Lutetia Parisiorum ferebat in oculis, amabat, colebat, obseruabat. Qui cum in grauẽ morbum incidisset, & à medicis omnia tentantibus releuari non potuisset, sacris omnibus procuratis excelsit è vita. Quam autem esset omnibus charus ipsa superemi diei celebritas indicauit: nam ad eius exequias honestandas omnium ordinum homines conuenerunt, quibus funus prosequentibus mortui corpus in templum illatum est, in quo erat effossa iam, & aperta

*Ex historia
Doctoris
Francisci
de Puteo,
qui primaria
Carthæ
sua præse-
ctus fuit.*

aperta sepultura. Cùm autem sacri homines funebres hymnos Ecclesiæ more, atque instituto concinerent, & preces illas, quas defunctorum vigiliis appellamus, flebilib⁹ numeris, ac modulis decantarent: cantorq; ad illa verba ex Iob libro sumpta: Responde mihi, peruenisset, mortuus caput extulit, & ex feretro ipso cunctis & audientibus, & obstupescentibus ita est loquutus, iusto Dei iudicio accusatus sum: quæ ubi dixit, caput in lecto reposuit: hac mortui audita voce omnes, q̄ aderant, mente & totis artub⁹ contremuerunt, sepulturæque honorem cautè & prudenter in proximam lucem distulerunt, quorsum enim monstra illa eruptura essent, videre cupiebāt. Postero die cùm multò plures rei inaudicæ fama comoti ad spectaculum concurrissent, repetitisque exequiis cantor eadem illa verba: Responde mihi, tandem pronunciasset, mortuus caput item attollens, iudicatū se esse clamavit, qua finita voce in funebri puluino resedit. Nemo non cohorrescit, admiratur,

ratur, stupet, sed quia nondū satis explicata res erat, omniū consensu tertia expectata vox est, quæ ambiguitatem tolleret, quæque damnatus ne, an absolutus esset ostēderet. Die tertio cū dimidiatis similiter exequiis, ad illud lugubre carmē, cuius principium est: Responde mihi, ventum esset, mortuus voce contenta, iusto Dei iudicio se esse damnatū affirmavit: quæ mortui confessio omnium animos perculit & perturbavit. Vita enim mortui veniebat in mentē, cum qua horribile mortis genus minimè cōgruere videbatur. Ergo omnes perterrefacti sibi metuerē, solitudines cogitare, Deū inclamare, deliberare, ambigere, & hæsitare incipiūt. Mortuus ex templo, & sacris illis ædib⁹, quas trina illa voce funestarat, extractus sine cātu, sine pompa, sine imaginibus inhumatus proiicitur, nec enim fas erat illius mortē honorari, cuius vita esset condemnata. Apparuit non ita animo, ac vita constitutū esse doctorem illum, vt ratio postulabat, quam erat immortalī Deo redditurus.

diturus. Disciplinam non legem vitæ sed ostentationem scientiæ putauisse, neque alios monentem sibi obtemperasse, & suis decretis paruissè. Nam appensus in statera inuentus est minus habens. Hoc inauditum, horribi-

Danie. c. 5. leque portentum, ac visum metuendum sancto Brunoni, qui rem spectarat, causam attulit Carthusiæ fundandæ, quæ iam annos quingentos vnus moribus, & iisdem legibus viuuit, nilque de prima asperitate detraxit: sed talis persistit, & permanet, qualem Bruno constituit. Quod quamti sit, vel ex Cicerone discimus, qui Lacedæmoniorum in legum, & officij perpetuitate cōstantiam verbis ornauit amplissimis. Et quidem Parisiensi illi do-

*In oratione
pro Flacco.*

ctori faciendum non fuit, vt literas à virtute seiungeret, improbæ enim mentes à cælestis regni communicatione prohibentur, tametsi literas auidè arripuerint, & ad summam scientiæ laudem, gloriamque peruenierint. Dicere enim quàm facere maluerunt: qui autem præstat vtrumque, vt
& bene

& bene dicat, & rectè uiuat, eius vitæ consentanea mors est, & in cælo vita immortalis. Quare nunquam satis laudari virtus literata poterit, quæ studia ipsa mirifice cohonestat. Virum enim virtute præditum, & à literis, scientiaq; instructū nil vnquā pœnitebit. Dat huic religio pietatē, charitas ardorem, castitas mundiciē, constantia firmitatem. Hunc eundem facit mansuetudo lenem, iustitia bonum, misericordia beneficium, benignitas liberalem, cautio prudentem, sobrietas vigilantem, tolerantia patientem, fortitudo magnanimum, temperantia modestum, assiduitas doctum, sedulitas officiosum, recta animi affectio sanctum, literæ sapientem. Vera enim sapientia, cuius parens sanctus est Spiritus, ex virtute & literis efflorescit. Hanc Salomon regnis omnibus anteponit, in ea adipiscenda omnes corporis cruciatus parui ducere necesse est, huius cōparatione aurū, argentū, gemmæ, pretiosi lapides, margarite, tabulæ, si-

*Prover. 8.
Sapient. 7.*

Zz gna &

gna, & qd quid illud est, quod mundus
 admiratur, & suspicit, luti instar, obti-
 nebit. Hanc Prisca Philosophia adum-
 brauit, Apostolorum sanctitas expressit,
 martyrum constantia retinuit, virgi-
 num integritas conseruauit, omnique
 amputata & circuncisa uerborum & re-
 rum inanitate magni Ecclesiae docto-
 res coluerunt. Hæc monachos in solitu-
 dine comitatur, hæc concionatorum
 magistra est, hæc artium omnium præ-
 claros magistros instituit, hæc viros &
 foeminas ad uirtutem excitat, deliciisq;
 spretis secum uiuere, uel cum Deo poti-
 us cogit habitare. Ad hoc uirtutis &
 doctrinae commercium respexisse mihi
 uidetur ille q. dixit: Bonitatem, & disci-
 plinam, & scientiam doce me, quæ pre-
 catio charissimi adolescentes, uobis sem-
 per esse debet in ore, ut à Deo Opt.
 Max. egregium hoc & admirabile be-
 neficium & donum literatae
 uirtutis impetrare
 possitis.

Psalm. 118: